

QUADERNS BLAUS
DIRIGITS PER
MARIUS AGUILAR I CARLES SOLDEVILA

LA NOSTRA GENT

APEL·LES MESTRES

BARCELONA
LLIBRERIA CATALONIA
PLAÇA CATALUNYA. 17

APEL·LES MESTRES

ÉS PROPIETAT

A. LÓPEZ-LLAUSÁS, IMP. — Diputació, 95 — Telèfon 157 H. — BARCELONA

QUADERNS BLAUS

DIRIGITS PER

Màrius Aguilar i Carles Soldevila

LA NOSTRA GENT

APEL·LES MESTRES

per

SANTIAGO MASFERRER I CANTÓ

LLIBRERIA CATALÒNIA

PLAÇA DE CATALUNYA, 17

BARCELONA

R. 42. 389

Com vaig conèixer l'Apel·les Mestres

Ans de conèixer el mestre Apel·les Mestres vaig tenir ocasió d'admirar la seva obra a través de les diverses manifestacions del seu art.

Durant la meua infantesa, en les llargues vetllades d'hivern, m'entretenia contemplant les il·lustracions d'alguns llibres i més d'una vegada vaig quedar-me embadalit davant d'alguns dibuixos de l'Apel·les, fets a la ploma, de mà mestra. Aquestes imatges agitaren la meua imaginació i em feren viure moments feliços en el país de l'ideal de la fantasia, país, fins llavors, completament desconegut per mi.

Quan, amb la serenor que porta la collita dels anys, he tornat a fullejar aquells llibres i he contemplat novament aquelles imatges, ja no m'he sentit trasbalsat al món de la fantasia, sinó que he viscut uns moments de realitat. Aquells dibuixos de l'Apel·les em feren reviure, un temps pretèrit, el record del que ja no torna: la infantesa. I aquesta vegada fixant-me més en aquells dibuixos, vaig veure en un dels extrems de cada un d'ells el monograma de l'Apel·les: la A i la M enllaçades que, per la seva estructura, sempre m'han recordat les de l'Albert Dürero.

Ans d'arribar a l'adolescència, seguí per un altre indret l'obra artística de l'Apel·les. Em refereixo a les famoses «Audicions Grané», del Principal, als primers anys del segle xx, on foren molt ben acollides: «Picarol», «Gaziel», «Pierrot Lladre», «Joan de l'os» i «La nit de Reis», pel nombrós públic que tots els dies omplia la sala. Aquelles vetlla-

des feien les delícies de la gent menuda i també de les persones grans que els acompanyaven, les quals en veure la joia de llur mainada quedaven totes satisfetes.

Jo encara no havia vist mai l'Apel·les Mestres; tan sols el coneixia per les fotografies que publicaven les revistes il·lustrades de casa nostra.

Un jorn, visitant uns parents meus, que vivien al carrer de Llúria, en la mateixa casa on hi hagué el Col·legi de Sant Jordi, dirigit pel mestre Flos, en eixir a la galeria, van mostrar-me un terrat tot ple de testos amb plantes; entre elles sobresortien unes pomposes mates d'hortènsies amb llurs grans boles de mil flors.

—Veieu? — feren ells —. Aquesta és la casa de l'Apel·les Mestres. Cada matí rega i cuida les flors amorosament.

Anys després al poble de La Garriga, aquella colònia estiuenca organitzà al «Bosc de Càn Tarrés» una representació del Teatre Natura amb l'obra de l'Apel·les «La viola d'or». Aquella nombrosa i selecta concurrència aplaudí xardorosament a la fi de cada un dels actes, i l'Apel·les sortí a rebre aquelles ovacions. Llavors fou la primera vegada que el vaig veure.

I més tard, en plena gran guerra vàreig tornar-lo a veure triomfant en el Palau de la Música Catalana, en plena festa dels Jocs Florals, recitant les seves poesies «Flors de sang», que foren subratllades amb xardoroses ovacions.

Coneixent l'obra d'aqueix artista famós sols em mancava conèixer-lo personalment, i aquesta tasca l'arranjà el meu amic el poeta Eveli Bulbena i Estrany, que ja de temps conceixia l'Apel·les. Ell, doncs, facilità l'apropament... I de llavors ençà, d'admirador que era de l'Apel·les Mestres, vaig ésser un dels seus amics.

La casa de l'Apel·les Mestres

Quan l'any 1898 l'Apel·les Mestres passà a viure al Pasatge Permanyer, la majoria d'aquell veïnat eren artistes,

com el pianista Vidiella, l'escultor Campeny, el dibuixant Pascó i Mossèn Torras i Bages, després bisbe de Vic.

Avui dia el veïnat del Passatge Permanyer és totalment diferent; tret de la casa de l'Apel·les Mestres, totes les demés són clíniques, cases de segurs, advocats, etc.

La torre del mestre és de línies clàssiques, del neo-clàssic que senyorejava en el segle XIX. Està ombrejada pels arbres d'un petit jardí. D'entre ells sobresurt una esvelta palmera que s'enfila amunt vers els núvols. El brollador de les seves palmes cau quasi per damunt del terrat de la casa; la soca té arrapada un vestit de fulles d'eura. Un ombracle, cobert de lligabosc, va de la porta del jardí a la de casa. Completen la decoració d'aquest jardí uns arbres fruiters, algunes truanes i un llorer; puja paret amunt una enfiladissa de buganvilla, com una catifa brodada de flors porpres.

Ja dins, a un costat de la porta d'entrada hi ha un bust grec de marbre blanc sostingut per una columna de la mateixa pedra i d'igual color.

Entreu al seu despatx. Jo no sé el que tenen els dels poetes: tots ells estan voltats d'un silenci apacible. El de l'Apel·les Mestres té un encisador repòs: tot ell està rodejat d'objectes que miren agradósament. Damunt de tots els mobles hi ha formosos gerros amb flors naturals, que el poeta renova tots els matins. Aquestes flors ofereixen el seu somriure i el seu perfum al que espera, com si els instants que precedeixen a l'aparició del poeta, ell vulgués fer-los grats als seus amics, puix després ell, amb la seva simpatia magnètica i la paraula agradable fa el miracle de què les hores transcorrin com instants.

Damunt del pupitre de treball on el poeta escriu a peu dret, hi ha el retrat de la seva muller anomenada Laura, com la inspiradora del Petrarca. A un costat d'aqueix retrat hi ha un gerro amb flors vives, recent collides. És el pensament diari, és una oració símbol que el poeta rendeix quotidianament a la seva esposa, que finí fa uns set anys.

En aquest mateix despatx hi ha una altra taula d'escrip-

tori que Apel·les l'usa quan hi vol escriure assentat. Entre la munió de coses que hi ha damunt la taula s'hi destaca un bustet de terra cuita. És el cap de l'Apel·les fet per la seva muller.

Les parets del despatx estan guarnides d'objectes d'art. Un formós Gobelí cobreix part d'una de les parets. En altres indrets: plats de majòlica, rajoles de diferents taments i dibuixos, que arqueològicament responen a diferents èpoques, fragments de pinacles gòtics d'exquisides labors, misericòrdies superbament tallades, una armadura completa suïssa del segle XVII, rodejada d'armes arcaïques, gravats, dibuixos... I tot aquest sens fi d'objectes heterogenis estan agermanats per l'estètica de l'artista, i ens parlen del seu refinat sentiment i de la seva imaginació, que revolteja entorn de tots ells, despertant idees i creant imatges... Perquè per a l'Apel·les Mestres cada objecte és un record i tots ells tenen la seva anècdota i la seva vida.

En contemplar-los, ens hem dit més d'una volta: Seria interessant conèixer la història que està amagada en cada conte que ideà el poeta, el record anònim que hi deu haver en cada dibuix. Descobrir tots aquests secrets fóra produir la seva contra-obra, el revers de la ja feta, tan interessant com ella. Perquè per a l'Apel·les tot té un cant. Tots aquests objectes que admirem, que ara adornen el seu despatx, són un mosaic arqueològic i artístic, que té el doble valor de l'art i del seu sentiment: el que representa davant dels ulls profans i el record subjectiu que està encarnat amb la vida del poeta.

Tots ell formen l'aurèola de glòria, són l'homenatge quotidià que els objectes rendeixen a l'artista que amb tanta estima sap conservar-los.

Tots aquests records, revestits amb objectes, són la imatge del seu sentiment, així com la seva obra és la realitat de la seva inspiració, d'aquesta veu subjectiva que sent tot ver artista en el seu interior i la tradueix fidelment com escrivint al dictat creient a voltes que és una veu externa. Però, no; aquesta és una veu interna, és el mateix artista, és el seu

«jo» que parla amb l'altre «jo», és la veu del pensament que parla amb la veu del sentiment, és el diàleg entre el cap i el cor.

Malgrat ésser la casa de l'Apel·les la casa on no hi ha senyora, està tan plena d'objectes... tota ella és neta com una patena, i això honora a les dues antigues serventes que s'esmeren en servir-lo i desmenteixen aquell vell adagi: «Una dona fa la feina; dues, amb prou feines»...

La sala de piano de la casa de l'Apel·les

Anomenar un per un tots els objectes interessants que guarda el poeta com a col·leccionista, artista i arqueòleg, fóra una tasca poc menys que impossible, puix formaria una llista inacabable que tindria les proporcions d'un inventari. Però amb tot i això no podem substraure'ns d'anotar el més sobresortint.

En pintura podem dir sense cap mena d'exageració que les parets d'aquesta sala estan materialment tapissades de quadros, sobresortint entre tots ells dos de grans proporcions, que representen dues dames velazquenyes del segle XVII; unes taules gòtiques del segle XV, una d'elles fragment d'un tríptic. Són dignes d'admirar, dos formosos retrats a l'oli de l'àvia i la besàvia de l'artista, pintats per un autor desconegut, que recorden la factura de l'escola holandesa. Repartits entre els panys de paret, sense preferències de cap mena, hi ha quadros d'En Rusiñol, Casas, Grané, Armet, Pellicer, Simó-Gómez, Galofre-Oller, Alarma i dos d'En Teixidó, que són el retrat de l'Apel·les i el de la seva muller.

A un angle d'aquesta sala hi ha una vitrina amb una porció d'objectes grecs i romans, procedents de les excavacions d'Empúries i d'altres indrets de Catalunya. Entre aquests objectes pagans es destaca com una guspira del Cristianisme, un llibre d'hores de vitela pulcrament miniat a tot color, amb tocs d'or, tan brillants com si fossin acabats de pintar. D'aquest exemplar, que porta la data del 1444, l'Apel·les en

parla minuciosament en el seu llibre «La casa vella», en el capítol subtítulat «El manuscrit».

En altre pany de paret hi ha una arquimesa de començaments del segle XVIII; en ella estan estotjats una col·lecció molt curiosa de joguines populars de la primera meitat del segle XIX, quasi totalment desaparegudes.

Però en aquesta sala hi ha un moble, un instrument que té un valor que no tenen tots els demés que el rodegen. Aquest moble és el piano. Les seves teclades han estat polsades per l'Apel·les quan ha provat totes les seves cançons, les quals han pres una volada tan inusitada que en poc temps s'han fet ben populars, puix són cantades en els salons, en els tallers i en el camp, i aquesta és la popularitat més sincera que pugui tenir un poeta-músic.

Si això no fos prou, aquest instrument està embolcallat amb una pàtina de remembrances: l'han pulsat l'Albéniz, En Granados, En Pedrell, En Morera, En Massenet (l'autor de la música de «Manon» i «Werter»), Falla, Casals, Lamote de Grignon, Blanca Selva i moltes altres notabilitats musicals.

Amb els sons harmoniosos d'aquest piano s'han acompanyat les veus de les cantatrius Genoveva Vix, Callao, Badia, Regnard, Ruff i el tenor Vendrell.

En aquesta sala s'han donat veritables concerts; ha estat caldejada per les primeres audicions d'algunes obres d'En Granados, Morera, Sadurní, Lamote de Grignon i de tants altres compositors. També han donat audicions de guitarra En Tàrrega, Segovia i Llovet i els violinistes Macià i Perelló.

Si les parets d'aquesta sala fossin plaques de gramofon, podrien repetir la veu de molts personatges il·lustres que han segut en aquells sillons i han conversat amb l'Apel·les i ara pertanyen al món dels morts, com Balaguer, En Pereda, En Galdós, En Pi i Margall, En Guimerà, En Verdguer i molts d'altres...

El taller

El taller està al costat de la sala. És el *sancta sanctorum* de l'artista, on hi treballa quan vol isolar-se del bullici de la via pública.

Un gran balcó il·lumina aquesta estança, que és quieta i recollida com la d'un interior holandès, com aquests que pintaren els mestres d'aquesta escola, que donen la sensació d'una pau i benestar complets.

Al llarg d'una de les parets hi ha una gran llibreria atapeïda de llibres. i en carteres *ad hoc*, molt ben recopilades, guarda una magnífica col·lecció, probablement única al món, de les «Adoracions de reis i pastors» (en reproduccions, pintures, escultures, vidrieria, tapisseria, brodats, imatgeria popular i caricatura. Damunt d'altres armaris-vitrina hi ha els bustos d'En Clavé, Sadurní i el de l'Apel·les.

En aquests armaris tancats en vitrines es veuen unes capes pluvials, dalmàtiques brodades del segle XVI i una col·lecció d'antics mocadors d'espallles de pagesa catalana.

Són fidels guardians d'aqueix taller una completa armadura antiga japonesa i una calavera vestida amb quimono i un barret de feltre roig amb una ploma al costat. L'Apel·les em diu: «Són dos antics companys de joventut que si no els veïés a prop meu semblaria que em manca quelcom de companyia. Compti que fa cinquanta anys que vivim plegats».

Completen el decorat d'aqueix taller molts altres quadros, l'anècdota dels quals conta l'Apel·les en el seu llibre «La casa vella».

La saleta de confiança de l'esposa de l'artista

Entrem en aquesta saleta, que té un no sé què de femení. Aquesta cosa vagarosa que està inherent en ella i que sols saben exterioritzar-lo les que posseeixen aquest do de la

feminitat que no s'adquireix per assimilació sinó que es rep de natura i moltes ho desconeixen.

En tota la casa no he vist un sol quadro de l'Apel·les degut a la seva ploma o als seus pizells. En canvi aquí, en aquesta saleta, entremig dels d'En Casas, Pellicer, Llorens i Segrelles, en veiem més d'un dibuixat o pintat per l'Apel·les, al costat d'un daguerreotip, que és el de l'artista quan era noi.

Un dia, en remarcar a l'Apel·les amb certa extranyesa, de què sols hi haguessin quadros seus en aquesta saleta, ell ens va respondre sentenciosament:

— Aquí no manava jo —. I afegí: — Va ésser la meva muller la que va voler tenir algunes de les meves obres a la seva saleta.

A quasi totes les habitacions he vist una llibreria.

— Deu tenir molts centenars de llibres — li he preguntat com aquell que no pregunta.

— Uns quants — m'ha respost —. Crec que deuen arribar a 12,000.

L'home

Quan per primera volta conec una persona, per recordar la seva fisonomia, per associació d'idees, em pregunto sempre a qui s'assembla. Quan vaig conèixer l'Apel·les, en ferme aquesta pregunta, simultàniament vàreig respondre: a En Salmeron. Poc temps després, quan la freqüència de tracte amb el mestre em permetia fer aquestes manifestacions, li vàreig dir, i llavors ell em va contar que, més d'una volta, en fotografies de conjunt, els seus íntims amics l'havien confós amb la figura d'aquell famós republicà.

L'Apel·les té el front ample, espaiós. Per res del món no es deixaria afaitar el bigoti i la barba que porta des dels 18 anys, perquè diu que els vells que es treuen la barba i el bigoti, més que vells semblen velles.

Els ulls del poeta són negres i vius com els d'un canari.

Aquesta brillantor sembla més intensa per l'energia i dinamisme de l'Apel·les, però parant-hi més atenció es veu que aquestes pupil·les estan cansades de tant treballar. Fa pocs anys que mentre dibuixava se li velaren els ulls, i, segons va dir-me una vegada, ell veu solament la silueta dels que el voltent, i com un dibuix a tintes planes distingeix les taques dels diferents colors i, sense percebre el relleu i els matisos, ho veu tot com a través d'una boira... En canvi, posant-se les ulleres l'he vist examinar un quadre d'una exposició i fer moltes i atinades observacions, el que prova que hi veu més del que molts es pensen.

El nas de l'Apel·les és recte, perfilant-se en direcció al llavi superior. El bigoti i barba són blancs i li donen un aspecte venerable d'avi que li escau molt bé. Recorda al Noé dels francesos, o al nostre «rei blanc».

Vesteix correctament; quasi sempre va amb trajo negre i barret tou. Amb el cap cobert l'Apel·les té silueta pròpia i inconfundible. Per deambular pels carrers usa bastó. És ben plantat, va dret com un tronc d'atzavara, i malgrat els anys no va encorbat; porta el cap ben alt i camina de pressa.

No és amic de «penyes»; li agrada conversar amb els amics, no amb els que es diuen amics i quan us gireu d'esquena us arrenquen la pell a tires. No li agrada el bullici.

Als humils els tracta amb benvolença i amb respecte; per això ells es desviuen per a complaure'l. No és altiu ni altaner. Diu les coses amb bones paraules, sense ofendre ningú. Mana amb el somriure als llavis, i això fa que la cosa manada sigui feta a l'acte i bé.

El seu bon humor és proverbial.

S'indigna davant de les grolleries, i li molesten més si aquestes les fan persones que volen passar per il·lustrades i ho són, però desconeixen la bona educació. L'Apel·les és amant com el que més de la sinceritat i de la veritat, però sap guardar-se molt de caure en la rudesia. No crida per tenir raó, ni parla mai malament. Són homes i no bèsties amb qui convivim.

— I el més graciós — diu l'Apel·les — és que aquests que

parlen malament segur que estimaran a la seva mare Catalunya i s'indignaran si se'ls posa en dubte la seva estimació, i en canvi no s'indignen amb ells mateixos quan ultratgen la nostra terra amb un parlar tan poc intel·lectual i donen armes a l'enemic, perquè vagi corrent la nova de què el nostre poble és el més mal parlat i el més ordinari del món.

Les hores del dia les distribueix molt variadament: cuida les flors, compona música, fa versos, escriu articles per a periòdics, assisteix a les vetllades d'art... Li agrada fer acte de presència a les acadèmies de Belles Arts i de Bones Lletres de Catalunya, de la que és acadèmic i més d'una volta ha donat conferències-converses. Matineja molt; pren una dutxa freda; fa gimnàstica. Segueix amb molt d'interès el moment actual del món. Està en correspondència contínua amb els seus amics i personalment contesta les cartes al dia. Per a escriure i veure el que escriu usa la tinta xina, perquè és més negra i està més en harmonia amb l'estat de la seva vista.

Si la teoria de la Metempsicosi fos veritat, diríem que l'ànima de l'Apel·les és un conglomerat de la transmigració de diverses ànimes diferents: dels grecs arplegà el sentiment de la bellesa i l'estoïcisme; dels romans, la rectitud en l'obrar; de l'edat mitjana s'assimilà l'esperit de Sant Francesc pel seu amor als animalons i plantes; del Renaixement, l'idealisme del Quixot; del Romanticisme, l'eterna joventut del Faust... sense haver venut l'ànima al diable... i del nostre temps té el dinamisme, la velocitat... L'Apel·les és un contemplatiu de l'hora present, de l'evolució que a passos agegantats la societat d'avui en dia pot guiar-nos cap a una era de pau duradora, com vers una guerra sagnant on no quedi rastre de res.

Viatges

La passió dominant de l'Apel·les durant la seva joventut fou segurament el viatjar, ja que la seva imaginació deuria

cridar-lo sempre més enllà del Tibidabo i de les ones que es veien des de la «muralla del mar».

Després de diverses excursions per Catalunya, recorregué la major part d'Espanya, essent un fervent enamorat d'Andalusia i principalment de Còrdova i Granada.

Però la ciutat per la qual sentia més predilecció fou Toledo, puix quasi no passava any que no anés a visitar-la.

Però els seus viatges predilectes eren les escapades que feia durant alguns estius a Suïssa — la seva segona pàtria, com ell l'anomena—. Alpinista infadigable, ho tenia tot recorregut, pam a pam, quasi sempre en companyia del seu amic, el trempat Peyus Gener, amb el que tot sovint s'encauaven en algun reconet deliciosament tranquil i pintoresc, on treballaven com dos anacoretetes.

Allí l'Apel·les il·lustrà el segon volum de «La hija de un rey de Egipto» i concebí i dibuixà el «Cuento Vivo» «La sonda».

L'Apel·les ha estat sempre un enamorat del mar. Segons ell mateix diu «per anar a Madrid, París i Suïssa, hi anava per mar, embarcant naturalment, per a València o Marsella».

Fruit d'aquestes excursions i viatges són gran nombre d'àlbums que omplen el baix d'un dels armaris del seu taller. Àlbums que potser no ha mostrat mai a ningú, ni ell mateix ha tingut la curiositat de fullejar-los, però ben segur que per res del món se'n desfaria.

La muller de l'artista

En l'any 1885 contrau matrimoni amb Laura Radenez, dama parisenc, dotada de gran cor, intel·ligència superior, de sòlida instrucció i d'un amor depurat per les belles arts. Exclusivament pel seu goig, i d'amagat de tothom, conreava el dibuix, l'escultura i la música. Però en casar-se amb l'Apel·les abandonà totalment el dibuix, puix amb sa excessiva modèstia i amb molt bon sentit solia dir:

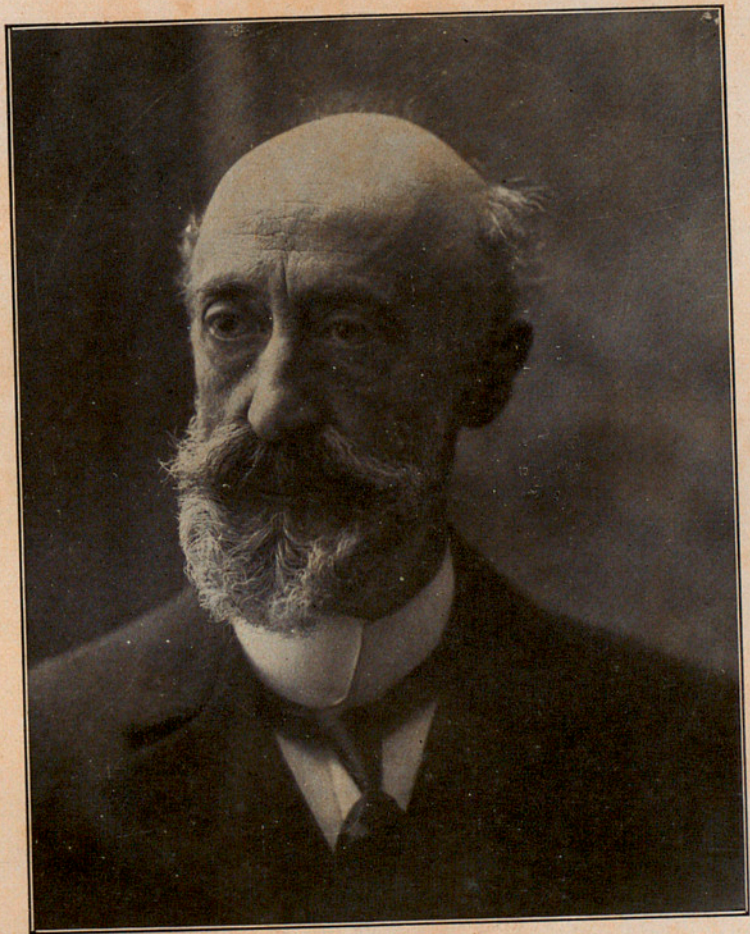
— Si ho fes bé, dirien que els dibuixos no són meus sinó

del meu marit, i si pel contrari, el fes malament, tots dirien:
«Com la muller d'un artista fa aquests mamarratxos?» Ja
n'hi ha prou amb un que dibuixi a casa.

Aqueixa dama superior era model perfecte d'aquella pari-

La muller de l'artista. (Apunt de l'Apel·les l'any 1894)

L'Apel'les

Infant. (Daguerreotyp)

senca que els que visiten París, de portes enfora, no veuen ni sospiten, perquè viu consagrada a embellir la seva llar fent-la agradable a les persones que la rodegen.

L'esposa de l'Apel·les era d'un tracte franc, d'una amabilitat exquisida. Es captava tot seguit les simpaties dels que tinguérem ocasió de tractar-la.

El seu bon sentit i el seu bon gust eren tals i tanta la confiança que inspirava a l'Apel·les, que la més petita observació per part d'ella en mostrar-li un dibuix o llegir-li una obra, era per ell paraula d'Evangelí, i l'atenia sens vacil·lació. I ella objectava dient:

— No esmenis perquè t'ho digui jo; consulta-ho amb qui sàpiga més.

Perquè conscient i reflexiva com era, desconfiava sempre del seu propi criteri.

Era optimista i encoratjadora. I la seva benèfica influència deixà sentir-se en tota l'obra de l'Apel·les, com ell mateix afirma.

Trenta cinc anys visqueren amb aquesta confraternitat. Era impossible trobar dos esperits que en manera de pensar i de sentir es fonguessin tan íntimament l'un per l'altre.

Francesa de cor, malgrat haver-se catalanitzat fins al punt de parlar i escriure el català com qualsevol de nosaltres.

Els grans sofriments, els nombrosos perills que va corre la seva pàtria durant els quatre anys que durà la gran guerra l'afectaren i minaren de tal manera la seva salut que, en finalitzar aquella, aparegué una cruel malaltia que, rebel a tot tractament, acabà amb ella.

I com per un d'aquells sarcasmes del destí, el mateix matí del dia del sant de l'Apel·les li desitjà «un feliç dia». Aqueixes foren ses darreres paraules. Després de pronunciar-les clogué els ulls, entrà en període agònic i morí l'endemà, al temps que el mariscal Jofre arribava a Barcelona amb l'encàrrec d'entregar a l'Apel·les, en nom del President de la República Francesa, la Creu de la Legió d'Honor.

El moment de l'enterrament d'aquesta dama excepcional fou veritablement commovedor, puix la tomba del Cementiri

Nou, on està enterrada, quedà, en un obrir i tancar d'ulls, convertida en una muntanya de flors, que li rendiren com a llur darrer tribut, els nombrosos amics de l'Apel·les que no l'abandonaren en aquella hora potser la més dolorosa de la seva vida.

La infantesa de l'Apel·les

El dia 29 d'octubre del 1854, en caure les dotze batallades de mitja nit del campanar de la seu de Barcelona, dins la cambra d'una casa de la vella ciutat, un marrec engegà el primer plor. Aquest marrec era l'Apel·les Mestres.

Llavors s'havia acabat el còlera i començava la revolució del 54. De manera que l'Apel·les va néixer entre una epidèmia i una bullanga. No era precisament el més a propòsit, per a formar-se un concepte molt falaguer del món. Així ho comentà ell mateix. El fet d'haver nascut en donar la primera campanada de les dotze de la nit, li ha valgut més endavant que els seus amics tot bromejant possessin en dubte el veritable dia del seu naixement.

La casa on nasqué l'Apel·les ja no existeix, segons ell ens conta des de les pàgines de «La casa vella».

Parlant d'aquella casa, diu:

«Era un gran casal vell, rònc, originalíssim, pintoresc en els seus més petits detalls. En aquesta casa hi havien viscut i mort diverses generacions dels meus ascendents.

»Aquesta casa tenia l'entrada principal pel carrer de Sant Felip Neri, i una porteta de fugida, al fons del jardí, que donava al carreró del Bisbe. Per tant, estava enclavada entre l'església d'aquell nom, el palau episcopal i l'absi de Sant Sever.

»El jardí d'aquesta casa havia estat fossar de la Seu i no hi podíem donar un cop de càvec o de tallantó que no desenterréssim algun os i sobretot dents o queixals, que tornàvem a enterrar cuidadosament.

»En aqueix jardí hi havia un magraner, diversos taron-

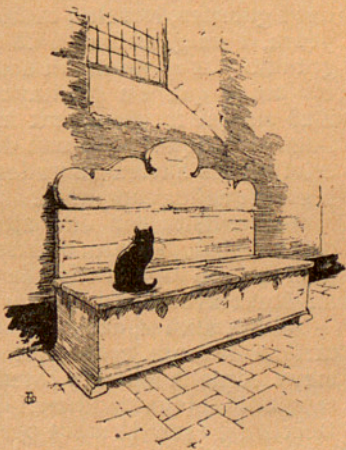
gers, llimoners i avellaners, datures, i segons les estacions florien cascalls, carolines, geranis, nyanyos, clavells de moro, flors de lliri, nitagues i lliris de Sant Josep

»En un dels indrets del jardí s'estenia tota una restellera de capitells romànics i gòtics, despulls dels convents de Santa Caterina i de Sant Francesc i d'altres construccions religioses i civils, que el meu pare adquiria a llur demolició. Entremig de la fullaraca apareixien els caparrots grotescos i les bestioties estrafojàries dels capitells. Assegut damunt d'aquests en les tardes d'estiu o al voltant de la llar de foc en les vesprades d'hivern, vaig sentir les primeres rondalles i les primeres cançons de la terra.

»La dolça i misteriosa claror de la posta del sol, la decoració frontera de la casa del fosser, amb l'antiga torre de les muralles, amb les pedres colrades, gairebé negres, els vols de falziots que passaven i traspasaven xiulant per damunt nostre, puix a centenars niuaven en els campanars de la catedral; les òlibes, que en aquella hora es llençaven al vol xiulant greument, fúnebrement; les carotes i els monstres dels capitells on sèiem... tot això augmentava i feia real i positiva la poesia meravellosa de les narracions que brollaven dels llavis de la meva àvia i de la meva mare, que posseïen l'altíssim do de saber-les contar, o de les minyones que amb el seu tecnicisme muntanyenc els hi donaven caràcter de cosa vinguda de l'altra part de món.»

Fins aquí parla l'Apel·les.

El món del poeta durant la seva infantesa va ésser la

La casa vella

seva casa, el seu jardí, i el complement del seu món fou la catedral. Escolteu. Ell us dirà el perquè:

»Cinc dels meus avantpassats havien sigut arquitectes i també ho foren de la catedral, i això em donava la llibertat d'entrar-hi com a casa meva.

»Corredors i escales de cargol, cripta i sepultures, capelles i galeries, terrats i campanars, ho coneixia tot, pedra per pedra, i vaig arribar a familiaritzar-me tant amb aquella grandiositat misteriosa i amb aquella quietud solemnia, amb els dracs que em guaitaven des dels capitells i gàrgoles, amb els que freqüentment hi sostenia veritables converses, i ben segur que més d'una de les balades que més tard escriví me les havien contades aquells monstres, aquells diables i aquelles campanes.

»Una visita feta una nit a altes hores, a porta tancada, naturalment, a la tomba dels bisbes, a la llòbrega claror d'un fanal o alguns caps de vela, va deixar-me una impressió inesborrable.

»Però, això sí, dec confessar-ho, estimava la catedral solitària, a deshora, ressonant als meus passos, fosca, íntima, meva. Aquella mateixa catedral a les hores de les funcions religioses, plena de llums i de gent, perdia tot el seu encís... Deixava d'ésser la meva per a convertir-se en una església vulgar.

»L'edat mitja palpitava en mi més que com un somni com el record d'una vida viscuda en una altra infantesa molt llunyana.

»Tota la meva vida m'he sentit agitat per un desig vivís-sim d'escriure un poema d'edat mitja, on posar tot aquell cúmulo de sensacions i records, de parets velles i negrides, de campanes que parlen, de gàrgoles que fan ganyotes, de figures de retaule vestides d'or que viuen plàcidament drames turmentosos, d'ossos de mort que surten de terra al semblar-hi els cascalls per la primavera; de rondalles cantades a la llar de foc, i capitells escrostonats, escampats per terra, sota uns tarongers florits, i postes de sol roig-daurades, plenes de xiscles de falziots, d'òlibes i focs d'*Angelus* o

de refetor... olor d'encens i de nitaga. Tot un món estrany i simpàtic, exquisidament patètic i al mateix temps caricaturat, serenament extàtic i al mateix temps sardònic, ple d'adoració i de sarcasme.

»Aqueix poema no l'he escrit mai, potser perquè l'he vist massa hermós i l'he sentit massa profundament. Alguna cosa he apuntat, res més que apuntat, en les «Balades», «L'ànima enamorada», «En misèria»... i fins en «Gaziel».

»Aquella obra, sense cap dubte, hauria sigut la meva.»

* * *

Segueix parlant l'Apel·les:

«No hi ha res que transporti als temps passats, que ens faci reviure escenes llunyanes, que tingui, en fi, tanta força d'evocació com la música i les olors. No sé quin formidable misteri s'enclou en aquestes dues coses immaterials, però és cert que quatre notes o una simple olor sentida en dies llunyans i que sobtadament us arriben ara, us remouen fondatament donant-vos la sensació de què reviviu en semblants dies.

»Per això en sentir les olors de la flor de taronger i llimoner i de les trompetes del judici, sento acudir a mi com un vol de papallones domesticades, totes les demás olors que van perfumar la meva infantesa.»

Quan l'Apel·les tenia quatre anys, conta ell mateix:

«Un vespre, després de sopar, la meva àvia va mudar-me i va dur-me a un col·legi francès que hi havia al carrer d'En Bot.

»Mentres aquella santa dona tractava i contractava amb el mestre (un francès de certa edat, vermell i rodanxó, de cara molsuda i riallera que inspirava confiança), vaig adonar-me de què allí al fons de la classe, deserta a semblant deshora, i fètricament il·luminada pel quinquet de «gas por-tàtil» que cremava sobre la taula, s'hi estenia una pissarra de dimensions agegantades.

»Escorrent-me de la cadira vaig arribar-m'hi, i trobant a les palpentes una barra de guix, vaig posar-me a dibuixar

una casa, a la casa va seguir una dona més alta que la casa, i a la dona un gos més alt que la dona.

»L'esperit anava eixamplant-se'm davant d'aquella negra immensitat, quan adonant-se'n el mestre, se'n vingué dret a mi, i al contemplar la meua obra va desfer-se en elogis entusiàstics i, aixecant les mans al cel, per primera vegada vaig sentir parlar de «talent...» de «geni...»

»A l'endemà em trobava encaixonat en un banc entre una renglera de nois desconeguts que, com jo, aprenien l'A B C, amb la sola diferència de què, com ells ja coneixien mitja dotzena de lletres, es burlaven de mi que no en coneixia cap. Jo sentia que els ulls se m'omplien de llàgrimes, i per primer cop vaig patir l'enyorança de casa, dels meus i del jardí.

»Tot això ho recordo amb precisió tan extraordinària que em sembla trobar-m'hi i sento que el cor se m'oprimeix.

»Al cap i a la fi, nerviós, impacientat d'aquella immobilitat tan prolongada i del paper ridícul que estava representant, jo, «un talent», «un geni»... baixo del banc i amb la serenitat de l'esperit que obra bé, em dirigeixo a la pissarra, l'única cosa simpàtica de tot el que em rodejava, i esborrant d'una manotada una torre de Babel de números, començo a dibuixar un barco, amb gran estupefacció de tota la classe.

»El mestre, oh! qui haguera reconegut aquell patriarca de la vigília! amb cara ferrenya i amb veu aspra va dir-me secament: «Al col·legi no s'hi va a fer ninots». I, agafant-me pel braç, va tornar-me al banc d'una revolada...

»Tota la classe va esclafir en una rialla estrepitosa, mentre jo, naturalment, arrencava en un plor. Ah! al col·legi no s'hi anava a fer ninots? Doncs, ja hi estava de massa.

»Des d'aquell moment, entre el col·legi i jo existí una incompatibilitat que devia convertir-se en odi implacable que durà fins el dia en què vaig sortir de la Universitat amb el títol de batxiller a la butxaca.

»Vaig comprendre de seguida que si allò era el món, m'havia equivocat de planeta.»

Records

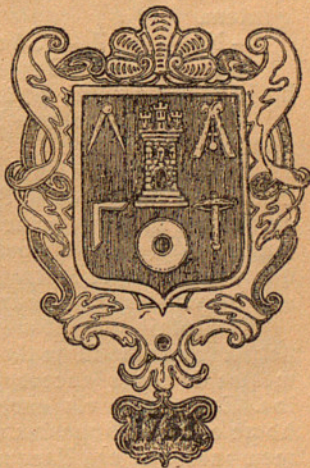
En el despatx de l'Apel·les hi ha un escut de silueta barroca, fet amb aplicacions de seda sobre seda, de diferents colors, perfilat amb cordó de seda negra i groga. Al peu de l'escut hi ha la xifra 1753. És l'escut del Gremi d'arquitectes, mestres de cases i molers. En aqueix escut hi campegen els emblemes d'aquesta entitat: un castell, una mola, un compàs, una maça, un escaire i un nivell.

Segons conta l'Apel·les:

«Aqueix gremi tenia la bona costum anyal d'invertir el remanent dels fondos de fi d'any, en l'adquisició de flassades destinades als llits de l'Hospital de la Santa Creu. En un dels angles d'aqueixes flassades hi havia un escut gremial semblant a aquest. Essent un dels meus avantpassats prohom del gremi, aquests escuts es feren a casa, i les meves bes-àvies i àvies eren les encarregades de confeccionar-los.

»En aquell temps patriarcal, tots els anys per la diada de Corpus venia a casa un carro de l'Hospital guiat pels bojos-savis, acompanyats d'un flabiol, un tamborino i un sac dels gemecs. A casa se'ls donava un refresc i se'ls feien algunes preguntes que ells contestaven amb altres tants despropòsits, després se'ls entregaven les flassades, que carregaven en el carro... ¡I fins l'any vinent!»

Aquell escut que l'Apel·les conserva fou sens dubte el que serví de patró tots els anys per a fer-ne d'iguals. En desapa-

Escut del Gremi d'Arquitectes

rèixer els Gremis, deixaren de confeccionar-se els tals escuts i aquest quedà completament abandonat a les golfes de la «Casa vella».

* * *

En aquest mateix despatx hi ha dues formoses misericòrdies esplèndidament tallades.

— Són d'un monestir incendiat l'any 1835? — li preguntem.

— No — fa ell —. Són de la catedral de Barcelona.

— De la Seu de Barcelona? — tornem a preguntar, com si ho haguéssim entès malament.

— Sí — ens contesta l'Apel·les — ; no ho estranyi —. I ens conta el següent:

Un temps ans de què l'emperador Carles V visités Barcelona, el capítol de la Seu, a fi de què l'emperador pogués entrar per la porta principal i dirigir-se dretament a l'altar major, va prendre l'acord d'obrir una porta en el trascor, pel que van haver de destruir algunes cadires i templets, que Déu sap on van anar a parar.

El capítol durant molts anys havia llogat alguns locals per a guardar-hi mals endreços. Un dia donà l'ordre al mestre de cases encarregat de la seva guarda de desallotjar-los. Entre tots els enrenous i coses inservibles aquell bon home es trobà aquestes misericòrdies, i en va fer entrega al meu pare, que era l'arquitecte de la catedral.

* * *

— No va ésser també el seu pare a qui es va confiar l'enderrocament de les muralles?

— Sí; per cert que recordo haver-li sentit contar una anèdota curiosa referent a aqueix fet.

El general O'Donell va venir a la nostra ciutat, en representació del govern d'aleshores, per a assistir a l'acte oficial de l'enderrocament de les muralles.

Republicans d'aquell temps

La vigília d'aquell esdeveniment ciutadà l'O'Donell li digué al meu pare:

— Amic Mestres: seria de molt d'efecte, demà, quan jo faci el meu discurs i digui «*¡Caigan estas murallas!*» es veïés caure un tros d'elles.

— Molt bé —, féu el meu pare —. Això és fàcil. Però com m'enteraré jo, des d'allà dalt de la muralla, de quan vostè pronunciarà aqueixa frase, per a poder trametre l'ordre a la meva gent?

O'Donell li respongué:

— Jo portaré un mocador a la mà, i quan digui aquestes paraules el faré voleiar.

El meu pare manà remoure algunes pedres de la muralla i va deixar-les ben primparades.

Al matí següent, des de dalt de la muralla seguia amb molta atenció i amb els prismàtics les gesticulacions del general, i quan veié voleiar el mocador donà l'ordre a la seva gent i els obrers van fer caure les pedres que havien remogut a la vigília.

I així, d'aquesta manera teatral, va començar l'enderrocament de les muralles de la nostra ciutat.

* * *

La casa on nasqué l'Apel·les era propietat del cabildo de la Seu, i el govern provisional, després de la revolució del 68 es va incautar dels béns de la clerecia i aquella casa passà en poder de l'Estat, el qual la vengué a un particular que l'enderrocà i va construir-hi un altre casal. I en el que foren tres cases que hi vivien tres famílies, avui dia és una casa amb pisos per a llogar on n'hi viuen a centenars.

Aleshores la família Mestres passà a viure a una casa que s'havien construït a la Granvia, quan a l'Eixampla tot eren camps de blat. Era l'any 1870, i en aquell temps la casa portava el número 302. Estava situada entre els que després foren carrers de Claris i Llúria. Aquesta casa fou enderrocada a principis del segle xx per a construir-hi la que avui està numerada amb el 654.

Politics

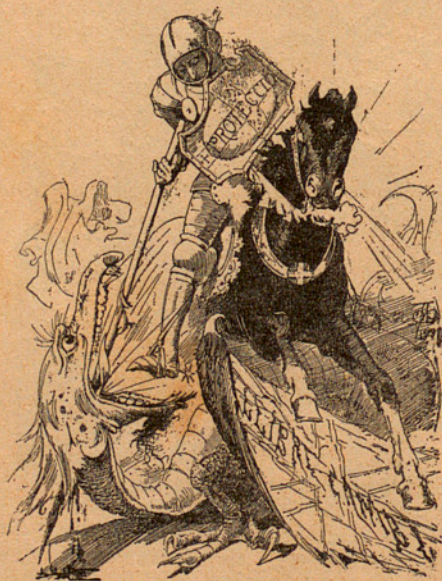
Com era l'Eixampla en 1870

En caure les muralles que l'oprimien, Barcelona va estendre's pel pla que la circumdava. Aquest estava format en sa totalitat per camps de blat i hortes... i distribuïdes en totes direccions hi havien les casetes dels hortolans amb la figuera al davant i la mainada cridanera jugant amb les gallines, els porcs i els conills.

L'Eixampla d'aleshores tenia un aspecte molt semblant al que és avui Pla del Llobregat.

Els amants de la Natura, com l'Apel·les, que va ésser un dels primers que varen passar a viure al desert (com aleshores l'anomenaven els barcelonins que vivien dins la ciutat vella) tenien l'avantatge que en sortir de casa ja es trobaven al camp, com passa avui dia als de Sarrià o Pedralbes.

L'Apel·les, com a poeta, recorria els «seus camps», puix el poeta és un comunista líric que disfruta de tot, encara que de dret no posseeixi res, puix de fet la seva sensibilitat l'autoritza a ésser amo de tot, mestre de tot, i rei de la creació.

Sant Jordi, polític

L'Apel·les s'embadalia davant les feines del camp. Es feia amic dels llauradors, dels que pentinen la terra per la tardor.

S'aturava a parlar amb el sembrador, aquesta figura tan antiga, pagana i bíblica, que a un temps inclou la faula i la paràbola.

En arribar el bon temps l'Apel·les sortia a contemplar els camps on verdejava el blat i puntejava l'ordi, i aquí i allà brillaven com papallones vermelles les flors de les roselles.

Quan apuntava el blat i els ramats entraven als camps per a esbrotar-lo, l'Apel·les s'aturava també a parlar amb pastors i rabadans, que li preguntaven de ciutat, mentre ell els demanava noves de muntanya.

I a propòsit de muntanya. Al Tibidabo d'aleshores no hi havia ni un mal camí per a arribar fins al cim; sols hi havien

xaragalls que s'obrien al pas de l'aigua en dies de pluja i els remats quan pasturaven els servien de camí. El Tibidabo de cara a mar tot era un vellut verd de pins, i per les diades de Corpus i Sant Joan s'il·luminava amb les clarors grògues de les flors de les ginesteres. En canvi al costat nord estava orfe de ginesteres i en son lloc creixien tupides mates de cireres d'arbós que en arribar l'hivern eren molt buscades pels obrers o els pocs excursionistes, únics que visitaven les bel·leses de la muntanya en aquell temps.

Lo seglè marxal (1877)

Fins a l'any 1888, que es féu la carretera perquè la Regent pogués veure des d'allà dalt la ciutat que celebrava la primera exposició universal, pot dir-se que el Tibidabo era mirat pels barcelonins poc menys que com un bosc on podien topar-s'hi amb lladres, llops o altres encontres desagradables.

Tornant al pla. La parròquia de la Concepció, que avui dia es considera com una de les més aristocràtiques, es veia solitària com l'església d'un poblet en mig dels camps. Les seves campanes cridaven als feligresos que hi acudien de molt oposades i distintes direccions.

En aqueix temps, no hi havia ni pensaments d'urbanització; per això en dies de pluja la ciutat nova era un veritable fangar, puix hi desembocaven els torrents anomenats «de l'Olla», «dels Enamorats», «dels Petons», «del Pecat». L'aigua que baixava per aquestes rieres era roja, i per a traspassar-les no hi havia ni un pont, ni una passarel·la.

Els primers dies d'estiu apareixien els segadors en el camp, amb la fals al puny, i les espigues anaven caient, per fer-ne garbes i garberes, aquestes separades geomètricament, amb geometria intuïtiva de la gent de camp, que guarda les distàncies amb una precisió tan matemàtica com pogués fer-ho un enginyer o un perit agrònom.

Cada cop de falç obeïa a un ritme, i aqueix ritme els segadors l'acompanyaven cantant una cançó o un aire de la terra. Aquesta cançó antiga els havia estat tramesa de generació en generació, com una herència.

A migdia, quan els segadors seien a l'ombra de les garberes i es disposaven a dinar, l'Apel·les s'hi atansava i seia entre ells, com el cavaller de l'ideal parlant amb els rústecs. Era una escena semblant a la del Quixot quan parlà amb els cabrers de l'edat d'or.

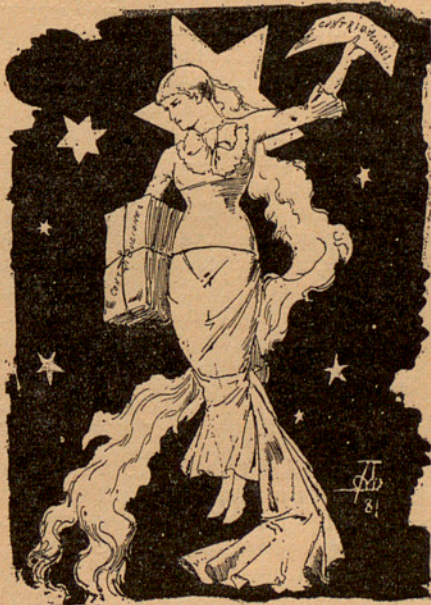
L'Apel·les sentia amb gust aquelles veus ingènues, que no estaven nafrades per les bafarades de ciutat, escoltava belles coses, breus sentències plenes de la saba d'un poble, que a ple camp i en contacte directe amb la Natura aprèn la veritat pràcticament, sense la tècnica de la literatura.

L'Apel·les com ànima senzilla i gran a un temps, tot cor, no podia menysprear l'humil, s'hi sentia bé en la seva companyia, i amb la seva fina intuïció i percepció perfectes, llegia en aquelles intel·ligències verges com si fos un llibre de Natura.

Quan les garbes estaven ben colrades pel sol, venien les carretes per a carregar-les i dur-les a les eres per a batre el blat. Els camps aleshores es veien plens de pardals, que recollien tot el gra que s'havia quedat escampat arreu.

Aquestes passejades l'Apel·les les repetia diàriament, i tornava a casa seva amb poms de flors camperoles i el cap amarat d'inspiració per la creació de les seves obres literàries, moltes d'elles tan plenes de saó de la terra.

I aquesta vida patriarcal es repetí un any i un altre any, fins que de prompte, traïdorament, la ciutat anà creixent i s'endinsà en el camp i brotaren de la terra ara una casa, demà una altra... aquestes s'agruparen. El traçat d'un carrer partí un camp, devorà un hort. Desaparegué la casa de l'hortolà. Es féu llenya de la figuera centenària. Es terraplenaren els torrents. Desaparegueren

La verdadera estrella amb cua

les atzavares, els esbarzers, les figueres de moro dels marges i de les fites.

La terra argilenca desaparegué també sota l'empedrat... Es plantaren fileres de plàtans a les voreres, es posaren rengleres de fanals, simètrics, rectes... S'estenien riells... Circulaven tramvies, cotxes i autos...

I un dia l'Apel·les s'adonà que dels «seus camps» ja no en quedava res. Tot s'havia esvaït com un somni.

En lloc de tots aquells camps que havia vist l'artista, s'aixecava fins a perdre's de vista, una ciutat nova, esplendorosa, monumental... admiració de propis i estranys. Aqueix miracle es féu en l'espai d'un quart de segle.

I en considerar l'Apel·les aqueix fet no sap on decantar-se, no sap què triar, si l'orgull que sent com a ciutadà o bé l'enyorança que li causa el passat com a poeta.

Llàstima que els àrabs, aquells artistes refinats, no van deixar rastre a Catalunya; en canvi els jueus, aquells esperits mercantilitzats van deixar-ne una mica massa.

Dibuixant

L'Apel·les, a casa i a fora de casa, anava sempre amb els papers a les mans, dibuixant tot el que veia i fins el que no veia, puix ja de petit era molt afeccionat a dibuixar contes i historietes, gèrmens del que més tard foren els popularíssims «Cuentos vivos».

Als 14 anys, essent ja batxiller, ingressà a l'Escola de Belles Arts. Ell portava sempre al damunt l'àlbum de notes i el llapis, i pel camí de casa seva a l'escola dibuixava contínuament instantànies del natural, de persones, animals, flors, arbres, motius arqueològics... tot el que l'impressionava, i en arribar a l'escola tenia totes les pàgines plenes d'apunts, que mostrava al seu mestre de perspectiva i paisatge En Lluís Rigalt, que solia dir-li: «Així, així, fes molts dibuixos d'aquests», i l'animava a què prosseguís la seva tasca. En canvi el seu professor de figura, En Claudi Loren-

Despatx

Als 20 anys

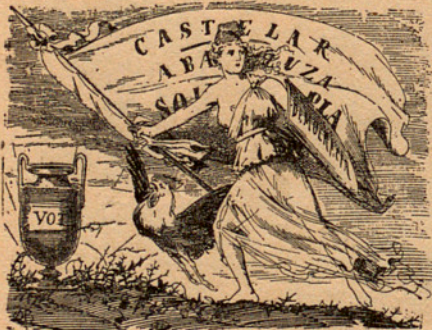
«El Alcalde de Zalamea»: jornada II, escena XXIII. (II centenari de Calderón de la Barca)

zale, quan els hi mostrava, els mirava sens parar-hi atenció i llençant l'àlbum amb desdeny afegia: «Això no et servirà per a res!»

L'Apel·les trobant-se davant de dos mestres de pensament

tan antagònic, sols escoltava la veu del seu «jo» que li deia «avant!», i ell seguia fent els apunts al natural.

L'Apel·les a l'escola es neguitejava en haver de dibuixar i pintar el mateix model immòbil tants dies seguits. Allò per ell era insuportable, tan amant com era del moviment i la vida; per això les vertaderes hores de classe

Propaganda electoral

eren precisament aquelles que es passava fora de l'escola, dibuixant pel seu compte.

De jove ja no concebia els seus dibuixos penjats per les parets, sinó intercalats en els llibres.

El que són les casualitats, i el camí que pas a pas va seguint l'artista fins arribar a crear tota la seva obra.

En aquell temps, quan l'Apel·les Mestres freqüentava les classes de Llotja, l'editor Manero es queixava de la manca d'il·lustradors. Un aprenent de gravador que assistia a aqueixes classes, un dia li demanà que li fes un dibuix sobre un boix, per a exercitar-se a gravar.

L'Apel·les, com a bon company, va fer-li el dibuix que li demanava aquell noi. Aquest, molt satisfet, l'ensenyà al seu mestre, el gravador Llopis, qnè es sorprengué tant en veure

aquell dibuix, que tot seguit va contar-ho a l'editor Manero:

— A Llotja hi ha un xicot que promet molt. Ha dibuixat un boix per a un aprenent de casa, i està molt bé.

— Presenti-me'l — va dir tot seguit l'editor.

Llavors, segons conta l'Apel·les, a Barcelona els bons dibuixants anaven molt buscats, puix quasi sols hi havia com il·lustradors En Planas i En Padró.

Al cap de pocs dies l'Apel·les va ésser presentat a l'editor. I li encarregà el primer dibuix: un boix per a il·lustració d'una novel·la. L'Apel·les tenia llavors 19 anys. Era el primer de gener del 1874.

A aqueix boix varen seguir-ne d'altres... molts altres. Als boixos van seguir les litografies per a les portades de música.

Els seus primers dibuixos foren molt mal retribuïts, puix els hi pagaven a 30 rals cada un. Pocs anys més tard, en col·laborar a «L'Acadèmia», revista il·lustrada, per cada dibuix de plana li pagaven 16 duros, i com en aquell temps circulava com moneda corrent l'or, li donaven una unça cada vegada.

A l'abril del 1877 va encarregar-se de les caricatures de «La Campana de Gràcia», ocupant la vacant que deixà el caricaturista Tomàs Padró, que va morir en braços de l'Apel·les, que l'assistí com un ver amic fins als darrers moments.

En morir En Padró, l'editor Lòpez exclamava:

— Mort En Padró, «La Campana» és morta, perquè no hi ha dibuixant que el substitueixi!

Però En Roca i Roca, amic íntim de l'Apel·les i director de «La Campana», li va mostrar alguns números que sense que ningú se n'enterés li havia encarregat el mateix Padró quan aquest havia hagut d'absentar-se o havia estat malalt. L'Apel·les havia sabut imitar amb tanta perfecció l'estil del mestre, que ningú no va notar la diferència.

Llavors els editors de periòdics il·lustrats li deien a l'Apel·les en fer-li algun encàrrec:

— Sobretot procuri imitar a En Padró — mentre els editors de novel·les no es cansaven de dir-li que imités a En Planas.

Un dibuix de l'Apel·les censurat a «La Campana» donà lloc al naixement de «L'Esquella de la Torratxa».

Si repasseu els periòdics il·lustrats de cinquanta anys enrera us convencereu de la llibertat que hi havia per a dir-ho tot. En una paraula: de tanta llibertat que hi havia va arribar a abusar-se'n.

Col·laboradors de «La Campana de Gràcia»

En Cànovas del Castillo i En Sagasta, que durant vint-i-cinc anys consecutius van tenir a les seves mans l'hegemonia i el privilegi de governar a Espanya, van ésser caricaturitzats de mil maneres. Però tant va el càntir a la font!... I aquesta volta va ésser una caricatura feta per l'Apel·les, d'En Cànovas. Aqueix número va arribar a les mans d'aquell ministre, qui el va trametre al fiscal, posant-hi del seu puny i lletra: «¡Está usted ciego!»

El tribunal va suspendre «La Campana» per quinze dies. Llavors aparegué «L'Esquella de la Torratxa» i una i altra s'han anat publicant simultàniament fins ara.

L'Apel·les l'any 1880 va publicar «La granizada», que tan d'èxit va obtenir, al mateix temps que l'editorial Domènech i Verdaguer publicava la «Biblioteca Arte i Letras», quin

primer volum «Cuentos de Andersen», fou il·lustrat per l'Apelles, amb una forma totalment desconeguda a Espanya. Després seguí «La hija del rey de Egipto», «El sabor de la tierra» i altres que van apareixent aquí i allà amb el nom del nostre dibuixant.

Moltes, moltíssimes més van ésser les obres il·lustrades per sa ploma, entre altres «Los Episodios Nacionales», de Pérez Galdós, «Cuentos de Bécquer», encàrrec d'una editorial de Nova York.

L'editorial Aleu li confià la il·lustració del Quixot, i no essent l'Apelles amic de fer les coses a la babalà, recorregué a peu i a cavall l'itinerari del famós cavaller per a documen-

De la guerra carlina

far-se, acumulant un veritable caudal de llocs i tipus. En ésser a Argamasilla de Alba, en contar l'Apel·les a l'alcalde d'aquella localitat el que el portava per aquelles terres, aquell bon home li digué, amb consciència del que es deia:

«Quijotes, por aquí no va usted a encontrar ninguno; en cuanto a Sanchos, lo somos todos.»

Un viatge molt detallat per Castella la Vella li donà material per a il·lustrar les novel·les de Cervantes «Rinconete y Cortadillo» i «Lazarillo de Tormes».

L'Apel·les va il·lustrar també l'edició monumental de «El Liberalismo es pecado», quina obra en foli va ésser redactada simultàniament en vuit llengües diferents, entre elles el català, versió de Mosèn Cinto.

Humorisme: La llagosta i els impostos

Al mateix temps anava il·lustrant les seves obres, com «Idilis», «Balades», «La garba», «Vobiscum», «Poemes de terra». En fi, els seus dibuixos estan escampats per revistes il·lustrades, i els milers de caricatures per periòdics satírics i polítics.

Els dibuixos de l'Apel·les són un prodigi d'ingeni, primor i destresa, estan saturats de gràcia i curulls de bon humor.

En el seu arxiu íntim conserva el «Llibre verd», que és un conjunt d'ocurrències recollides al córrer dels dies tal i com li venien a la punta del llapis. D'aquests apunts en va extreure alguns per a il·lustrar «La granizada», «Servei obligatori» i una nova edició de «Cuentos vivos».

L'any 1900 va perdre sobtadament la visió de l'ull dret

i seguí treballant amb l'ull esquerre. I esforçant-se qui sap-lo produí els admirables dibuixos que il·lustren el seu poema «Liliana», que és sens dubte la seva obra mestra.

En fi, el dia precís que complia 60 anys, trobant-se dibuixant, se li velà l'altre ull bo que li quedava, i deixant de mà la ploma se n'anà a trobar la seva esposa i estoicament li digué:

— Havies sentit parlar d'un dibuixant que es deia Apel·les Mestres? Doncs, ja és mort. Acaba de morir ara mateix.

I en efecte, aquell dia va acabar-se la seva carrera com a dibuixant... Però que aprofitada! Durant aqueix temps havia publicat més de 40.000 dibuixos!

L'Apel·les no sols va il·lustrar llibres i periòdics, sinó que brindà sa fecunda imaginació en totes les branques del seu art: pintà vidrieres, entre elles algunes de la seu barcelonina i de la de Manresa i moltes en les cases particulars. Dibuíxà molts figurins per al vestuari d'obres teatrals.

Els dibuixos de l'Apel·les tenen un segell ben personal. D'arquitectura, indumentària, armes, mobles, vegetació, tot revela un estudi minuciós en l'especificació dels detalls.

Al·legoria de l'aniversari de la República francesa

Una de les seves notes típiques són els animals, no tan sols per haver estudiat separadament els seus moviments i detalls, sinó també perquè els ha estimat molt.

L'Apel·les en un temps, va ésser l'únic animalista espanyol.

Poeta

Quan en el tercer any de batxillerat l'Apel·les aprengué Retòrica i Poètica, va sorprendre's que tot allò que deia el llibre ja ho sabia i practicava des de feia temps, sense haver-ho après mai. Una cosa semblant li passà amb la música.

El primer llibre que va caure a les seves mans, en el col·legi francès, va ésser les «Fables de La Fontaine». Versos i animals! L'Apel·les estava a les seves glòries!

Aquella versificació concisa, gràfica, onomatopeica, l'encantava, i per això ha dit sempre que el seu primer mestre de poesia fou La Fontaine. I el seu agraïment és tan gran vers aquest autor, que sempre, tota la vida, damunt de la seva taula de treball, ha tingut i té encara, amb tot i no poder llegir, un volum de les Fables de La Fontaine.

Una poesia de l'Hèine que va caure a les seves mans als nou anys, fou per ell una revelació, i no parà fins a saber qui era aquell poeta i conèixer totes les seves obres.

Per altra part, la poesia idíl·lica i camperola d'En Clavé el captivava, com més tard els «Idíl·lis», de Teòcrit i les «Égoglas» de Virgili.

La poesia catalana d'aquell temps anomenada en broma floralesca perquè semblava tota ella escrita amb motllo per als Jocs Florals, tan ampulosa com encarquerada, no logrà influir gens en l'Apel·les. Aquells poetes parlaven a cada punt de Peres, Jaumes, Rogers, Fivallers, Felips quart i cinquè. «La veritat — em deia l'Apel·les —, jo no podia parlar de tots aquests senyors que no tenia el gust o el disgust de conèixer».

La Pau

El món era un paradís;
 un orel habitant hi havia,
 era la Pau - y vivia
 felix, era un món felix.

Deu creà els homes; la guerra
 s'encengué de cap y velt,
 y la Pau empraugué al vol
 y s'allunyà de la Terra.

Y s'amegué ... Deu dab out;
 y a tornar no crech que goti
 mentre el bon Deu no disposi
 que no quedi un home al món.

La quasi totalitat de les caricatures reproduïdes en aquest quadern, són publicades a «La Campana de Gràcia»

J. J. Soler (Pau)

La poesia de l'Apel·les es decantava a parlar de la naturalesa viva, puix ell n'era i n'és un enamorat, així com dels camps i dels boscos i dels homes que viuen en contacte amb ella, com pastors, boscaters, segadors i ramaders.

El que més va escriure l'Apel·les en la seva joventut, van ésser comèdies. Cal recordar que en aquell temps frapaven els drames d'En Zorrilla, l'Ayala i En García Gutiérrez, i en broma, les «Gatades» d'En Pitarra.

L'Apel·les començà a escriure per al teatre en vers, però ben aviat es convencé que una de les condicions que deu tenir el teatre és la naturalitat, i des de llavors va escriure sempre més en prosa, puix el vers priva la naturalitat a l'autor i a l'actor.

Dels divuit als vint anys contragué amistat amb En Guimerà, l'Aldavert, En Bartrina, En Pompeu Gener, En Riera i Bertran, En Sardà i demés poetes, que de mica en mica anaren reunint-se en el seu taller, fou la causa de què fatalment es descobrí el vel que mantenia ocult a totes les mirades el seu tresor poètic. I aquells amics, en conèixer els seus versos, l'obligaren a publicar un petit recull que aparegué en el mes de gener del 1875, amb el títol «Avant!»

Després d'aqueix volum en seguiren d'altres, i pot dir-se que cada any ha publicat un nou llibre, puix és potser l'escriptor català que pot presentar una bibliografia més extensa.

En els Jocs Florals del 1876, el poeta hi va concórrer amb una col·lecció de faules que foren premiades amb un premi extraordinari.

En l'any 1883 va guanyar la flor natural i anomenà reina de la festa a la seva àvia, que amb tot i estar malalta al llit es va fer llevar i no voler retraure's a la finesa que li feia el seu nét.

L'any 1887 va presentar al certamen «Margaridó», que no meresqué ni tan sols una menció per part del Jurat, essent més tard la més popular de totes les seves obres... Però el geni s'obre pas per damunt de tots els contratemps, i els seus fracassos momentanis els transforma en ressonants triomfs. Això ocorregué amb aqueix poema de l'Apel·les. No el

consagrà el Jurat, però el consagrà el seu poble, puix en publicar-se «Margaridó», l'edició es va esgotar en quinze dies, com si la massa del poble protestés de la injustícia que s'havia inferit al poeta.

Des de llavors l'Apel·les permanesqué retret dels Jocs Florals durant l'espai de 21 anys, fins que en 1908, estant format el Jurat per tots els «Mestres en Gai Saber» i a instàncies de la seva muller i dels seus amics, concorregué al certamen, i aquesta vegada fou proclamat «Mestre». La poesia que va presentar-hi es titula «Els pins», cant exquisit a la fraternitat humana.

Quan els alemanys envaïren Bèlgica, i després el seu amic Granados junt amb la seva muller moriren víctimes del tràgic naufragi del «Sussex», la indignació de l'Apel·les va arribar al cim. Per esbravar-se va compondre les seves «Flors de sang», i molts d'aquests versos foren traduïts a totes les llengües aliades.

L'any 1916, una comissió d'unes cinquanta personalitats de lo més sobresortint de Barcelona, invitades pel govern francès es traslladà a Perpinyà on se celebrà un gran míting.

En arribar a aquella ciutat francesa, a l'Apel·les l'estranyà veure uns pasquins que deien: «No parleu de segons què», «Pareu compte amb el que dieu», «Les parets tenen orelles»... etc.

Acabat el míting, es reuniren en amigable banquet en nombre d'uns 400 comensals. Al final, va aixecar-se l'Apel·les i va recitar el «No passareu!», de les «Flors de sang», i en arribar a la tornada «No passareu!» va ésser ofegat amb grans crits i visques... I quan al final de cada estrofa el poeta anava a pronunciar la tornada «No passareu!» tots els assistents, com una sola veu, se li anticipaven.

El comiat que el poble de Perpinyà féu a la comissió de catalans fou, més que entusiasta, delirant. Obrien la marxa d'aquella imponent manifestació el liberal bisbe Carselade i l'alcalde de Perpinyà, que aleshores era un lliurepensador... El que pot la foguerada del patriotisme quan se sent sincerament.

En arribar a Barcelona l'Apel·les rebé una carta de felicitació del bisbe Carselade, escrita en aquells moments d'emoció calent de vertader entusiasme. L'Apel·les guarda aquesta carta, com un record d'aquella data que és un dels triomfs més sorollosos que ha tingut.

El govern francès, interpretant el sentir del seu poble, va premiar l'Apel·les amb la Creu de la Legió d'Honor, que el marescal Joffre li portà personalment quan visità Barcelona, coincidint amb els dolorosos moments en què el poeta assistia a l'agonia de la

que havia estat la seva companya des de l'any 1885... Contrastos de la vida!

Poc temps després de la mort de sa muller, l'Apel·les li dedicà el seu llibre de poesies titulat «Sempre-vives», que és una elegia, un tribut dedicat a la seva companya morta.

L'Apel·les és el poeta de la delicadesa, de l'emoció íntima i del sentiment espontani.

Avui, malgrat els seus 73 anys, és l'únic poeta del seu temps que continua produint amb tot el fervor de la joventut, com ho demostren els seus darrers volums «Notes de color» i «Marines», on campeja la frescor de l'adolescent i l'experiència del mestre consagrat.

La tasca literària de l'Apel·les no s'ha limitat tan sols a la poesia; també ha conreat la prosa. Una d'aquestes obres preferides és «La perera», que comença inspirada en una de les nostres rondalles populars i s'eleva a tan gran altura que, després de traduïda a l'espanyol, passà a l'estranger, i

Teatre constitucional

fins hi hagué crític qui va qualificar-la de «shakespeariana».

Una altra obra en prosa força interessant, és «La casa vella», on descriu amb minuciositat l'antic casal on va nèixer i ressenya també la vida patriarcal de la Barcelona de la seva infància, plena de records de família i d'observacions d'infant.

Amb el títol de «Cuentos bosquetans», la cassa Tasso li publicà una col·lecció de narracions on els personatges són animals i plantes. Aquesta obra porta com cap més de les altres, el segell inconfundible de l'autor.

Darrerament, amb el títol de «Bolves musicals» ha publicat un interessant aplec d'anècdotes viscudes referents als músics amb els que ha estat en relació com Clavé, Granados, Tàrrega, Barbier, Massanet, Pedrell, Bretón, etc.

La figura literària de l'Apel·les és ben completa. Ha publicat treballs erudits com «El color en el Quijote», les monografies d'En Clavé, la vida i les seves obres, «Els reis magos» i «La Vicaria d'En Fortuny».

També ha publicat un llibre de «Poesia xinesca», en el que, amb paciència de benedictí hi treballà per espai de trenta anys.

Dramaturg

Una de les facetes de l'art conreades per l'Apel·les és el teatre. I en voler esbrinar per la seva vocació, li preguntem:

—Quan va començar a escriure pel teatre?

—Des de petit la meva passió va ésser el teatre, i als set anys vaig escriure un drama, en una llibreta minúscula, que jo mateix vaig fer-me.

—Vostè que té tanta memòria es recorda de l'argument?

—És de suposar que no tindria ni cap ni peus; sols recordo, que «ell», es deia «Don Juan» i «ella» «Doña Leonor». És clar, ens trobàvem en plena època del «Tenorio», «Serrallonga» i «Trovador». També recordo que al final moria tothom.

A partir d'aquella edat vaig escriure comèdia darrera comèdia fins als 19 anys, que vaig fer-ne una que no devia estar del tot malament, ja que hi va posar música el mestre Porcell. Va ésser acceptada per l'empresa que tenia els teatres del «Circo Barcelonès», que funcionava a l'hivern i el Tívoli, que actuava a l'estiu.

Però el dia que l'empresari va avisar-me que anés a llegir l'obra als actors per a procedir al repartiment dels papers va agafar-me un espeterrament tan gran que vaig retirar l'obra jurant no escriure més per al teatre, com el que ha estat a punt de naufragar i jura no embarcar-se mai més.

I en efecte, aqueix jurament vaig mantenir-lo durant una trentena d'anys.

En «Pitarra» m'havia instat moltes vegades per a què escrivís per al teatre, però jo sempre li contestava rient: «no tingui por, no li faré mai la competència!»—al que ell repliava:—«Que no? Vaja si hi caurà! No veu que en els seus idil·lis, en els seus poemes, està fent teatre sense adonar-se'n?».

—I doncs com va ésser que hi va caure?

—En Morera va tenir-ne la culpa. L'any 1900, en començar una campanya de teatre líric català, va trobar-se amb molts títols i moltes promeses... però sense quasi més obres que «L'alegria que passa» d'en Rusiñol i «La reina del cor» de l'Iglesias i va venir a mi perquè li escrivís una obra. Vaig acollir-lo rient. Va insistir. Vaig negar-me obstinadament. Però de sobte va dir-me: «Agafi qualsevol cosa dels seus poemes de mar. Si allò n'està ple d'obres. Oh! i tant com m'agradaria fer una marinal... Sí que ho farà! Demà a aquesta hora vindré per a què em dongui el títol.»

Aquell endimoniai va suggestionar-me de tal manera que no vaig dormir en tota la nit obsessionat pel compromís contret. A l'endemà quan vingué En Morera a demanar-me el títol, vaig donar-li no el títol, sinó l'obra. En cinc hores, havia escrit «La Rosons».

En Morera en veure l'obra va dir-me: Ara una altra per En Granados. I amb poc més de temps vaig escriure «Pica-

rol», que va musicar-la En Granados, amb tanta premura, que mentres ell escrivia el segon número ja li assajaven el primer.

I l'encarregat d'anar a buscar els fulls a càn Granados per dur-los a la còpia, els portava penjant puix En Granados li recomanava: «Agafa'ls per la punta que encara està molla la tinta». I així, amb aquesta velocitat, va ésser fet «Picarol».

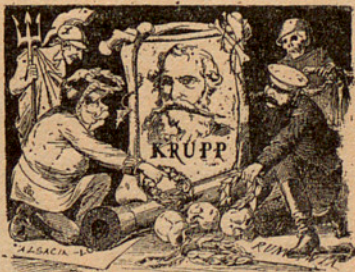
Més tard quan En Grané donà al Principal, aquelles inol·lidables «Audicions», vaig escriure per En Morera «La barca», «Joan de l'os», «La nit de reis»; aquesta última, va ésser representada 160 vegades seguides. Per En Granados: «Gaziel», «Petrarca» i «El follet», que no va arribar-se a representar; per En Sadurní: «Pierrot lladre»; per En Borràs de Palau: «La presó de Xauxa»...

Però un dia estava escrivint una obra per En Sadurní i quan ja tenia escrits dos cantables vaig adonar-me, que la música hi feia més nosa que servei, puix era una obra purament dramàtica. Aquesta fou «Sirena», que s'estrenà al Romea en 1906 i porta avui dia més de 2,000 representacions.

Fins aquí parla l'Apel·les.

L'autor de «Sirena», un cop va haver-se presentat sol al teatre i amb èxit, va quedar curat de tot el temor primitiu, i d'aleshores ençà, no ha passat any que no dongués al menys un altra obra al teatre.

L'obra de l'Apel·les és nombrosíssima; consisteix en 11 obres de tres actes, 5 de dos actes, 29 d'un acte i 14 monòlegs. Entre ells hi ha 13 «Marines» que dins del teatre català, constitueixen una obra ben personal.

Glòria al geni!

I a propòsit de les «Marines» contaré unes anècdotes referents a les mateixes i com van néixer:

Tots els anys l'Apel·les, en companyia de la seva muller, durant els mesos d'abril i novembre passaven temporades a Caldetes.

Caldetes en aquell temps, era una platja tranquil·la, un veritable poble de pescadors: no l'havien consagrat encara les famílies barcelonines com a punt d'estiueig. Allí en aquell Caldetes, l'Apel·les era molt popular, entre la gent de mar. Ell entrava en llurs cases, parlava amigablement amb ells, escoltava ses parlades de tecnicisme típic i pintoresc. Allí era conegut pertot el món; fins els bous dels quals se servien els mariners per a treure les barques del mar, li eren familiars. En veure aparèixer la figura de l'Apel·les a la platja, els animals deixaven el seu pas acostumat i es dirigien vers ell corrent d'una manera inusitada; aquesta salutació ingènua d'aquells irracionals, l'Apel·les la premià amb terrons de sucre, i enllaminats els bous, endevinaven cada dia la seva presència. D'aqueixes poètiques estades a Caldetes van néixer les seves «Marines» per al teatre. Aquests quadros teatrals tenen tanta veritat i senzillesa, que a mida que passin els anys i aquella vida del mariner català desapareixi, les «Marines» de l'Apel·les, seran un document històric per a il·lustrar a les generacions venidores de com eren aquelles honorades gents de mar; quina era llur parla, passions, virtuts, defectes, puix aquest estudi psicològic i anecdòtic ha estat recollit sagaçment pel poeta, donant-li vida en el poema i en el teatre.

I aquesta vida del pescador català fuig ràpidament: els bous han estat suplantats pel motor elèctric, les barretines roges que usaven els mariners han estat canviades per les gorres, la graella d'encesa, pels llums d'acetilè, la vela pel motor... I així tot va sofrint una deplorable transformació...

Per a completar la nostra informació, li preguntem quelcom sobre el mar i l'Apel·les respon:

—El mar diu coses molt grans. Davant d'ell sols puc escoltar el seu cant. Ell ha estat l'inspirador de melodies

Jardiner

Una escena de "L'Avi"

d'altres cants que dormien en mi, i el ritme i murmuri de les ones les ha desvetllat. Per cert que les ones no tenen res de monòton com molts creuen, sinó que és variat, cal aprendre a distingir i saber apreciar les seves diferents modulacions. Tinc gran predilecció per la gent de mar, que sol ésser franca, noble i estoica, té quelcom de recte com la línia de l'horitzó i quelcom de profund com un abisme, sens les astúcies i les desconfiances de pagès. Per això m'he avingut tant amb la gent de mar i m'he identificat tant amb ella.

La gent de terra i la gent de mar són completament diferents i cal remarcar algunes de les característiques de la seva personalitat.

El pagès treballa tot l'any esperant el moment de la collita. La feina de tot un any pot quedar malmesa per una mitja hora de pedregada. Per això és egoista. En canvi el pescador, la seva vida és molt més exposada i en ésser més exposada, els agermana més, els uns amb els altres i al mateix temps els dona un estoïcisme molt gran. La collita del pescador és diària, pot haver-hi una setmana de mal temps, però aqueixa passa, i com la riquesa és dintre el mar, tard o d'hora el peix cau dins la xarxa.

Les obres teatrals de l'Apel·les, per lo franques, serenes i optimistes tenen molt de cosa hel·lènica.

Ara que està de moda el «mediterranisme», res tan mediterrani com les «Marines» de l'Apel·les, que s'han fet tan populars i que es representen contínuament en tots els teatres de Catalunya.

El teatre de l'Apel·les és d'una gran sobrietat i claredat sense enfarfecs, sense efectes rebuscats i sense truculències. Lluny de torbar l'esperit l'asserena.

Els seus personatges parlen un llenguatge viu. Tot el que ells diuen, ho diu el poble, o pot dir-ho, però mai no els fa dir tot lo que diu el poble, perquè ell té per lema aquelles paraules de Cervantes: *«La Gramática del buen lenguaje es la discreción que se acompaña con el uso.»*

Els èxits de l'Apel·les

—Quin és l'èxit que més estima? — li preguntem.

L'Apel·les rumia una estona i després ens respon:

—Dos són els èxits que més estimo. Un me'l va proporcionar el meu poble, l'altre me'l féu sentir un geni de les lletres.

El primer es desenrotllà a Caldetes. A la Caldetes de la meva joventut. Trobant-se un íntim amic a la platja anomenada, rodejat per un grup de pescadors va dir-los:

— Escolteu, vaig a recitar-vos una cosa que us agradarà. —i els recità «Els Sardinalers». Aquells homes senzills van escoltar-lo amb gran atenció i en acabar, va exclamar un d'ells:

— «De qui és això que sembla fet per un de nosaltres?»

Santa paraula; aquell bon pescador s'havia vist com retratat dins d'aquells versos de l'Apel·les.

I aqueixa crítica sintètica i senzilla, i aqueixa admiració franca, la considera el poeta com un dels seus èxits que més l'han afalagat en la seva vida puix aquest homenatge senzill, era la veu del seu poble.

L'altre dels èxits que l'Apel·les també té en major estima, fou en l'any 1888, quan va publicar el seu primer llibre d'«Idil·lis», i aquella figura gegantina de la Literatura, que s'anomenà Marcell Menéndez Pelayo, li va escriure una carta, dient-li després d'analitzar un per un tots els idil·lis, que entre «Els Pescadors», de Teòcrit i els seus «Sardinalers», no sabia que s'hagués escrit res que es pogués posar entremig.—I acabava dient: «D'aquell idil·li, s'ha de saltar a aquest».

—I els demés èxits? — li preguntem. Ell s'arronça d'espatlles.

L'òrbita seguida per l'Apel·les en el seu art

L'Apel·les treballant, ha estat com un benedictí i sempre ho ha fet, pel goig de treballar, sense pensar mai amb l'honra ni el profit.

Ha viscut retret, independent, allunyat de penyes i cenacles. Pot dir-se que les seves obres s'han imposat malgrat ell, puix mai no ha fet res per a fer-les imposar. Un dels seus biògrafs ha dit: «L'Apel·les no ha buscat la glòria; ha estat ella qui l'ha anat a trobar a casa seva».—I el mateix autor afegeix.—«L'anà a cercar per a publicar el primer dibuix que donà al públic; per a la publicació dels seus primers versos i també per a què donés la primera obra dramàtica al teatre».

L'Apel·les és enemic d'exhibicions i moixigangues. Ha refusat moltes i moltes vegades banquets i homenatges; més aviat li han repugnat, que no l'han afalagat.

I no obstant no pot substreure's a les vives manifestacions de simpatia que li tributa espontàniament el poble vagi a on vagi. Puix aquest home de gustos tan aristocràtics com artista, té l'ànima més democràtica, més infantil que pugui donar-se. Sempre ha estat el cantor dels humils, i «dels petits vius», com ha dit ell mateix en una poesia:

«D'aquesta professó que anomenem història
més me plau la ginesta que els gegants».

Els poetes vells ja consagrats van acollir l'Apel·les amb certa reserva. Ell apareixia com a revolucionari en les idees, en els assumptes, en la forma i en el llenguatge. A través dels seus versos els semblava veure-hi sempre al dibuixant de «La Campana de Gràcia». Però poc a poc aquesta prevenció va anar desapareixent i els vells, no trigaren en reconèixer-lo obrint-li els braços i assentant-lo al seu costat en lloc preferent.

És curiós anotar aquí l'opinió que En Maragall tenia de

l'obra de l'Apel·les. En algunes ocasions en Joan Maragall havia dit:

«Quan estudiàvem, recitàvem en so de broma aquelles estrofes floralesques, encarquerades, que sempre tufejaven a cosa morta. Però el dia que van caure a les nostres mans, les poesies de l'Apel·les, va semblar-nos que ens envaïa els pulmons d'un aire sa, d'un aire pur de muntanya. I aquelles estrofes, sí que les aprenguérem de memòria i les recitàrem a totes hores, però no ja en to de broma, sinó amb aire de triomf.

Les «Alpestres» de l'Apel·les van impressionar-me tant, que l'any següent, visitant els Pirineus, vaig compondre les «Pirinenques», suggestionat per aquell poema.»

En canvi l'Apel·les, no s'explica el desdeny manifest que li ha demostrat la joventut anomenada intel·lectual i de vanguardia, sortida darrera d'ell, que tal volta li deu més del que s'imagina...

Jardiner

L'Apel·les sent una gran estimació per les plantes, que considera no com a éssers inferiors, sinó com als seus iguals. No comprèn la vida sense la seva companyia. Les admira com artista, les estima com a home i les estudia com a naturalista.

Des de petit va estar en contacte amb les plantes. En el seu jardí, per a assaborir les il·lusions d'infant, que anaven encaminades a l'imaginari i al fantàstic, s'ajeia a terra, boca terrosa, i fruïa amb el cap sota les plantes fent-se la il·lusió de què es trobava dins d'un bosc d'arbres centenars de brancatge espès i frondós.

Pot ben dir-se que no coneix els cafès, ni els cercles de Barcelona; en canvi freqüenta molt sovint els establiments d'Horticultura.

El seu radi d'acció no és de la Plaça de Catalunya per avall, sinó del Passeig de Gràcia cap a la Bonanova, el

Tibidabo, Vallvidrera... La muntanya! Allí el trobareu ben sovint.

La seva casa es distingeix de totes les altres del Passatge perquè està amagada entre els arbres.

Un senyor Canons, un d'aquests esperits vulgars que es diuen pràctics, li va dir un dia:

— Els jardins tenen molts inconvenients. Donen humitat, crien bèsties... Ja se'n cansarà i acabarà per treure'li!

— No ho cregui — li va dir l'Apel·les tot seguit —. El que no fóra estrany és que algun dia em passés pel cap de fer escapar un tros de casa a fi de poder disfrutar de més jardí.

I com no ha pogut engrandir-ho ha convertit el seu terrat en un vertader jardí suspès, on conrea centenars de plantes de tota mena, inclús totes les aromàtiques dels nostres boscos. Allí hi veureu romaní, farigola, menta, esparnallac, poniol, marduix, etc. Dins unes grans bótes conrea un pi, un roure, una alzina i una olivera.

Amb la seva assiduïtat ha arribat a obtenir les hortènsies de major tamany, fent-se cèlebres fins a l'estranger, puix algunes revistes d'horticultura d'aquells països se n'han ocupat en extensos articles. I aquesta celebritat ha estat la causa de què l'anomenessin «Rei de les hortènsies».

Referent a aqueixes plantes li preguntem:

— Ha trobat algun secret per a obtenir tan bons resultats?

— Cap ni un — respon ell —. El que jo he fet ho pot fer tothom que vulgui. No hi ha més que estudiar els gustos i necessitats de la planta i satisfer-les. L'hortènsia és una planta goluda, i no hi ha més que donar-li molt de menjar i molt de beure.

— I res més? — preguntem una mica recelosos —. I la poda?

— Això no pot explicar-se; varia segons els casos. És qüestió d'observació i de pràctica. La poda deu fer-se amb intel·ligència. Més si perd per podar massa que per poc.

Tots els matins veureu l'Apel·les dalt del seu terrat, amb el barret de palla com un segador, completament descalç, regant i cuidant les plantes. Després baixa amb un ram de flors, que posa en gerros amb aigua, per a repartir-los per damunt dels mobles de les seves habitacions íntimes.

Passió política

Demés dels estudis que l'Apel·les ha fet amb les hortensies, cal remarcar el que ha consagrat envers els insectes i especialment a les aranyes, per les que sent verdadera predilecció i de les que ha fet estudis i observacions molt interessants. Ell diu que com més les estudia més admira les seves qualitats.

En el seu terrat cultiva eixes grans aranyes de creu dels nostres boscos, de les que ens conta meravelles.

— Aquests animalons — ens diu ell amb to franciscà — són molt intel·ligents i dignes de la nostra simpatia, admiració i agraïment.

Aquestes grans aranyes de creu són de fàcil estudi; tenen desperta la intel·ligència i, per tant, no és difícil domesticar-les.

— L'arriben a conèixer? — li preguntem.

— Ja ho crec! No tan sols em permeten aproximar-me tant com vull per a examinar les seves teranyines, cosa que

no permeten fer a un estrany, sinó que he assolit que fins es deixin acariciar sens interrompre el seu treball.

En les aranyes, quan un les estudia hi descobreix les qualitats d'enginyers, artistes, mecànics i fins d'economistes... Totes aquestes qualitats són vertaderament desconcertants.

L'estudi d'aquests insectes m'han procurat observacions i anècdotes que, referides, podrien semblar pures fantasies.

Les paraules de l'Apel·les revelen els pacients i interessants estudis que ha fet.

— Alguna vegada s'ha anunciat una conferència que vostè havia de donar sobre els estudis que havia fet respecte les aranyes.

— Més d'una volta, molt a pesar meu, s'ha dit això. Però no l'he donat ni penso donar-la.

— Per què?

— En primer lloc, perquè no em plau parlar en públic, i en segon lloc, perquè en una sola conferència no podria dir tot el que sé; tal és el cúmul d'observacions, a quina més interessant, que he aconseguit recollir.

— I no ha escrit res de tot això?

— Ni un borrall. Per què? Hauria d'escriure massa.

— Per què no les recull en un llibre aquestes observacions?

— Perquè seria un llibre que no llegiria ningú. Si ho fes un savi de l'estranger... potser sí! però un de casa nostra...— Hi ha, en aquestes paraules un agredolç d'ironia —. A part de què m'exposaria a repetir el que segurament ja han dit molts entomòlegs més autoritzats.

— Sí, però els entomòlegs no saben sinó el que es veu a través del microscopi, mentres que vostè els observa amb els ulls d'artista, i això és molt més interessant per als profans, encara que no sigui tan científic.

— Es possible.

I l'Apel·les s'arronça d'espatlles com donant-nos entenent que li parlem d'una altra cosa.

De la matèria que els entomòlegs i botànics utilitzarien

per als seus estudis i classificacions, l'Apel·les ha sabut extreure substància pura de poesia, visions sempre impregnades d'afecte i algunes vegades d'aguda exemplaritat.

En el llibre on l'Apel·les ha abocat moltes d'aquestes observacions és en un dels seus primers titulat «Microcosmos», on es mostra enamorat cantor dels petits éssers: insectes i flors.

I aqueix detall minuciós que el poeta observa i descriu tan pulcrament, passà inadvertit pels ulls materialitzats i pels cors menys sensibles.

L'Apel·les ha estudiat la Naturalesa amb la doble visió del naturalista i de l'artista.

Té carteres plenes de dibuixos d'animals i plantes, que sols coneixen els seus més íntims amics. Amb aquests dibuixos podia fer-se la reputació d'un artista. I tot aquest gran treball ignorat del públic, l'ha fet purament per a ell sol, pel gust de fer-lo i per l'amor que sent per la Natura.

— Quina llàstima — exclama amb certa recança — que hagi nascut artista. Crec que hauria pogut aspirar a ésser un bon naturalista.

— Quins són els homes que més enveja? — li demanem.

L'Apel·les respon amb vivesa:

— Buffón, Cuvier, Linneo, Reamur, Darwin. En una paraula, els homes que han passat la vida en contacte amb la Natura.

L'erudit Pare Elizondo deia de l'Apel·les que era un «franciscà laic». Crec que la denominació no pot ésser més justa. En efecte: el seu amor a tot el que té vida, la seva simpatia pels humils i senzills, la seva antipatia per tot el que és artificios, i la seva vida austera, fan d'ell una espècie de patriarca refinat i aristocràtic.

— Permeti que li faci una pregunta que tal vegada resulti indiscreta: és cert, com hem sentit a dir, que vostè té horror a menjar fruites?

— Entenem-nos. Les fruites, a l'igual que les flors, em són molt agradables a la vista i al olfacte; però, ni fruits ni flors em semblen cosa comestible.

— Doncs, vostè, tan naturalista, no menja vegetals?
— És clar que sí, com per exemple: cols amb perdiu, patates amb filet. Que per vertura la perdiu i el bou són altra cosa que vegetals *intensificats*?

I fruits també en menjo... però confitats.

Músic

— Em molesta que se'm digui músic — ens diu l'Apel·les —. Músic és aquell que és capaç de compondre cors, simfonies, sarsueles, òperes... Jo no sóc més que un cançoner.

En Clavé sols va compondre cors perquè no sentia més que el cor; jo no he fet més que cançons perquè el que sento és la cançó. Cançons i res més que cançons. Lletra i música, o millor dit, música i lletra, tot d'una peça. N'he compost tota la vida, sense que no n'hagi hagut esment gairebé ningú, llevat de la meva muller.

I en efecte, l'esposa del poeta moltes vegades li havia dit:

— Per què no dones a conèixer les teves cançons? Tingues per cert que si les publiquessis agradarien i es cantarien... Quedaran poesies teves, dibuixos teus, i m'apena pensar que no quedarà una sola nota teva.

L'Apel·les li contestava somrient:

— La posteritat se'n passarà perfectament sense les meves cançons.

Transcorregué algun temps. Morí l'esposa de l'artista sense assolir que ell donés al públic ni una sola de les seves cançons.

Però aquesta n'havia fet conèixer algunes a En Roig, el violinista, qui les va fer conèixer a En Macià, En Lliurat i En Vendrell, els quals vencent la resistència de l'autor van organitzar-ne una audició a l'estudi Masriera.

L'endemà, una editorial demanà de l'autor autorització per a fer una edició d'elles. I aquesta vegé la llum en l'any 1922.

Les cançons de l'Apel·les han agradat, per què negar-ho?

Es canten arreu. A hores d'ara, alguns quaderns s'han hagut de tornar a reimprimir.

Ara l'Apel·les, moltes de les hores que consagrava al dibuix, les dedica a la composició, i ho fa amb gust, en veure que no passen inadvertides les seves cançons i s'escampen

Autògraf musical

ràpidament pertot Catalunya, i fins per fora de Catalunya.

L'èxit obtingut amb «Madrigals», gènere que mancava en absolut a la nostra cançonística ha encoratjat a publicar un segon aplec de cançons que està a punt de veure la llum.

Però l'Apel·les, en mig dels èxits que obtenen les seves cançons, hi veu sempre un punt negre; i és que la seva muller no pugui fruir del goig de veure complerta la seva profecia. Per això, en mig dels aplaudiments li sembla sentir-hi la veu de la seva esposa que li diu:

—No veus el que et deia? Però perquè t'ho deia jo no vas voler creure; ha calgut que t'ho diguessin els altres.

Els músics predilectes de l'Apel·les són: Mozart, Haydn, Gluck, i com a cançoners: Mendelshon, Schubert i Schumann.

E'escut heràldic dels avantpassats de l'Apel·les

Una tarda en despedir-me del poeta quan anava a obrir la porta del seu estudi, vaig adonar-me d'un escut nobiliari enquadrat en un marc.

—És afeccionat a l'heraldica?—li vaig preguntar.

—Ho diu per aquest escut?—va fer ell contestant-me amb una altra pregunta.

—Sí. A quina família pertany?—vaig seguir indagant.

—A la meva.

—A la seva i el té darrera la porta?. I no l'ha usat mai?

—No. Per què? Per què haig d'engalanar-me amb els mèrits dels meus avantpassats?

I és veritat; què més escut heràldic que el seu monograma i el seu nom? Ell ha sabut donar-li tanta popularitat al seu nom d'Apel·les, que avui per antonomàsia tots el coneixem per aqueix nom. És un cas inusitat entre els artistes d'avui.

Unes paraules per acabar

Un pintor, un escultor, sabran interpretar millor el retrat d'un amic, que el d'un desconegut, perquè en tractar-lo amb freqüència, hauran observat les variants del seu rostre i sabran extreure amb ses paraules o per medi del tema de la conversa, la figura o el gest més noble d'aquelles faccions. Una cosa semblant passa amb l'obra del poeta; aqueixa pot agradar-nos, però ens arriba a interessar més quan conei-

xem la seva biografia, o el tractem personalment. Llavors, es desperta en nosaltres, una gran curiositat. Desitgem saber la seva intimitat per medi de les anècdotes, que ell conta al seus íntims, i que també conta al públic a través de la seva obra, que a vegades és la veritat de la seva vida, en el fons, encara que desfigurada en la forma, sobretot si ha de parlar d'altra persona, i més encara, si aquesta és del sexe femení... Coneixent aquests detalls, és llegeix amb més interès l'obra del poeta... Interessar-se per l'obra d'un poeta és estimar-lo. I un poble vol al seu poeta quan canta les seves cançons, que pren com a pròpies.

El vertader poeta amb els seus versos sap expressar el sentiment del seu poble i així afegeix també una nova pàgina al cant popular.

L'Apel·les és molt volgut pel seu poble, puix les seves cançons es canten i taral·legen pels fills de la ciutat i els del poble.

Què penso jo de l'Apel·les

Quan sóc fora de la casa del poeta i surto al Passatge Permanyer, he pensat més d'una vegada.

—Vet aquí un home que és com un ocell de bosc... com un rossinyol. Canta per ell, i canta per gust i quan vol, i calla en sentir la més petita remor. També em fa l'efecte d'un sant de vitrall gòtic de l'absi d'una església. Per veure la lluïssor dels seus colors és precis entrar a dins el temple.

Així és l'Apel·les; per a conèixer-lo s'ha d'entrar a dintre el temple de la seva llar i tractar-lo moltes vegades. No és un home l'Apel·les, que es pugui jutjar a primer cop de vista; per això els que el jutgen sense tractar-lo, o sols per haver fullejat la seva obra, els passa, com si contemplessin de dia el vitrall d'un absi des de l'exterior del temple... No veurien la lluïssor dels vitralls, ni distingirien els seus colors. I aquí la lluïssor i els colors, són la comprensió de la obra de l'artista.

Retrat grafològic de l'Apel·les

Creiem un deure advertir que és costum establerta en aquesta ciència de l'observació, branca directa de la Psicologia, per tant, del tronc de la Filosofia, anunciar amb sobrietat de paraules els trets del caràcter del qui es fa el retrat grafològic. El de l'Apel·les és:

Optimisme amb bolves de pessimisme algunes vegades; activitat; alegria; distinció intel·lectual; sensibilitat afectiva; fermesa; gràcia; originalitat; noblesa intel·lectual i moral; lògica i deducció; sentiments estètics; aptituds literàries; gust; voluntat enèrgica; sentit de protecció als demés; imaginació; amor a la claredat.

Monograma de l'Apel·les

Obres completes d'Apel·les Mestres

POESIES

Avant
Microcosmos
Cansons ilustrades
Idilis. — *Llibre primer*
Idilis. — *Llibre segon*
Balades
Noves balades
Darrerres balades
La Garba
Vobiscum
Cants íntims
Pom de cansons
Odes serenes
Epigrames
Llibre d'hores
Croquis ciutadans
Nadales
Tardanies
Flors de sang
Notes de color
Semprevides
Marines

TRADUCCIONS

Intermezzo, *de Heine*
Llibre d'or. — *Cent can-
sons populars de dife-
rents països*
Poesia xinesa. — *Biogra-
fies de poetes y poesies*

POEMES

L'ànima enamorada
Margaridó
Gaziél
Estiuet de Sant Martí
En Misèria
Liliana
Atila
L'última guerra
Poemes de mar
Poemes de terra
Poemes d'amor

PROSA

Clavé. — *Monografia*
Tradicions catalanes
Quèntos bosquetans
Recorts y fantasies
La Casa vella
La Perera. — *Poema en
prosa*
Volves musicals

TEATRE

EN TRES ACTES

Follet
La presentalla
Els sense cor

L'estiuet de Sant Martí
Niu d'àligues
La viola d'or
La Ventafochs
Els Miquelets d'Olesa
La rondalla de l'amor
El guant
Els faritzeus

EN DOS ACTES

Nit de Reys
En Joan del ós
Qüento de Nadal
La Fortuna
Margaridó

EN UN ACTE

La Rosons
Picarol
La Barca
Gaziel
Pierrot Lladre
La presó de Xauxa
L'honor
Sirena
Ceguera
Sota d'un sàlzer
Regina. — *Segona part de*
«Picarol»
La Senyoreta
Liliana
L'avi

Tres y no res
La santa soletat
La barca dels afluigs
A l'aigua!
La gropada
L'home dels arsos
Blanch sobre blanch
Mascarada
Al peu del sepulcre
Mandolinata
Entre cel y terra
Art y lletres
La noya
Una vegada era un Rey...
La barca vella

MONÒLEGS

El Pare-nostre
L'avi Xena
Ex, la política!
Vuyts y nous
Un desmemoriat
No'm vinguin ab metges!
El rellotge
Pekin
El silenci es d'or
L'inventor
Un malalt
Oh, el Progrés!
Creso
Un anònim

Els dotze últims estan publicats
en un sol volum.

Universitat Autònoma de Barcelona
Servei de Biblioteques

1500443487

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA
DE BARCELONA

BIBLIOTECA *Rs. Mar*

REG. *42.389* *505*

SIG. *7.071.1 (Mei) Mar*

Hno Sancho Escudellors

QUADERNS PUBLICATS:

SANTIAGO RUSIÑOL

(Segona edició)

per CARLES CAPDEVILA

A. ROVIRA I VIRGILI

per CARLES SOLDEVILA

FRANCESC CAMBO

(Esgotat)

per RAFAEL MARQUINA

Dr. TURRO

per LEANDRE CERVERA

LLUIS MILLET

per BALTASAR SAMPER

Dr. ANDREU

per JOAN MÍNGUEZ

ANGEL SAMBLANCAT

per LLUÍS CAPDEVILA

XAVIER NOGUES

per JOAN SACS

SEGUIRAN:

RAIMOND D'ABADAL

JOSEP CARNER

PREU DE CADA QUADERN 1'50 PESSETES